

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Miłośnicy książki w wybranych powieściach współczesnych

Author: Ewelina Palian-Kobiela

Citation style: Palian-Kobiela Ewelina. (2014). Miłośnicy książki w wybranych powieściach współczesnych. "Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media" (Nr 2 (15), (2014) s. 57-68).

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ewelina Palian-Kobiela

Zakład Bibliotekoznawstwa

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: epalian-kobiela@us.edu.pl

MIŁOŚNICY KSIĄŻKI W WYBRANYCH POWIEŚCIACH WSPÓŁCZESNYCH

ABSTRAKT:

Celem artykułu jest analiza i interpretacja motywu miłośników książki pojawiającego się w wybranych powieściach współczesnych. Główne metody badawcze użyte w artykule to metoda porównawcza oraz metoda egzemplifikacyjna. Techniką badawczą jest natomiast technika krytycznej analizy tekstu. Wyodrębnienie w powieściach bibliomanów, antykwariuszy i bibliotekarzy pozwoliło ukazać różnice w ich cechach charakteru, wiedzy, wykształceniu, zaangażowaniu, wyglądzie fizycznym oraz przywiązaniu do książki. Artykuł sygnalizuje możliwości badawcze kryjące się w powieściach współczesnych, które są przydatne dla wzbogacenia wiedzy o książce.

SŁOWA KLUCZOWE:

Antykwariusz. Biblioman. Bibliotekarz. Miłośnicy książki. Motyw literacki. Powieść współczesna.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest analiza i interpretacja motywu oraz wizerunku miłośników książki we współczesnej powieści. Wykorzystano w nim sześć polskich przekładów powieści obcojęzycznych pisarzy. Zasięg chronologiczny wybranych tytułów sięga od najwcześniej wydanego w 1946 r.

Tytusa Groana, aż do najpóźniej opublikowanego *Antykwariusza* z 2009 r. Cztery powieści ukazały się po 2000 r., natomiast dwie z nich wcześniej. Wybrany klucz, na podstawie którego zanalizowano powieści, związany jest z wyborem bestsellerowych tytułów opublikowanych przez najbardziej znane polskie wydawnictwa. W tekście zasygnalizowano również, która powieść jest prozą dla dorosłych, a która adresowana jest do młodzieży. Posłużono się metodą egzemplifikacyjną oraz metodą porównawczą. Metoda egzemplifikacyjna odnosi się do subiektywnego klucza wyboru powieści (a więc w pracy nie jest analizowana całość zagadnienia). Metoda porównawcza to porównanie różnych wizerunków miłośników książek. Wykorzystano również technikę krytycznej analizy treści, związaną z analizą tekstu powieści.

Analizując motyw bibliomanów, antykwariuszy i bibliotekarzy niezbędne jest jednoznaczne ustalenie ich definicji. Antykwariusz to właściciel lub pracownik antykwariatu zajmujący się zakupem, wyceną i sprzedażą obiektów antykwarycznych (książek, czasopism, rycin itp.) [5, s. 21]. Biblioman to człowiek ogarnięty chorobliwą namiętnością gromadzenia książek. Natomiast bibliomania to chorobliwa, wynaturzona miłość do książki, prowadząca do oszustw, kradzieży, nawet zabójstw w imię zdobycia upragnionego egzemplarza, jest to zbieractwo książek bez względu na ich wartości intelektualne i użytkowe [5, s. 36-36]. Bibliotekarz to wykwalifikowany pracownik zatrudniony na etatach obejmujących stanowiska służby bibliotecznej, jak i bibliotekarzy dyplomowanych. Nie są to natomiast pracownicy administracji, obsługi technicznej i porządkowej biblioteki, kierownik oraz dyrektor biblioteki [5, s. 43]. Do zadań bibliotekarza należy gromadzenie, opracowanie (rzeczowe i formalne), przechowywanie i udostępnianie zbiorów biblioteki, a także wyszukiwanie, wstępna selekcja i udzielanie informacji, tworzenie narzędzi przydatnych do przeszukiwania zbioru informacji oraz klasyfikacja wiedzy.

Bibliomani

Postać i namiętności bibliomana ukazane są w powieściach *Tytus Groan* i w *Złodziejce książek*.

*Tytus Groan*¹ to powieść psychologiczna dla dorosłych, należąca również do klasyki literatury fantastycznej. Jej akcja rozgrywa się w fantastycznym zamczysku i jest pełna scen mrozących krew w żyłach. Cała niesamowitość powieści ma jednak źródło całkowicie naturalne. To ludzkie charaktery i namiętności, wyostrome i przerysowane, doprowadzone do granic absurdu, stwarzają sytuacje pełne grozy i napięcia.

¹ *Tytusa Groana* napisał Mervyn Peake. Jest to powieść w języku angielskim wydana w 1946 r. w Wielkiej Brytanii, w Polsce opublikowana w 1982 r. nakładem Wydawnictwa Literackiego jako pierwsza część trylogii.

Autor tkwi w tradycji humoru angielskiego: kunsztownie łączy humor z powagą, tworzy sytuacje groteskowe i absurdalne, czasem wręcz makabryczne. Hrabia Groan, władca na zamku jest bibliomanem. Jego biblioteka przysłania mu cały świat: „Na zsuniętych kolanach ważył księgę esejów swego dziadka, lecz jej nie otworzył. Ramiona leżały bezwładnie u boków, a głowa wspierała się o aksamitne oparcie krzesła. [...] Wszystko w długiej sali chłonęło jego melancholię. Majaczące galerie dumwały w powolnej udreće; książki, oddalające się ku kątom, rząd nad rządem, zdawały się pojedynczymi tragicznymi tonami w monumentalnej fudze tomów” [4, s. 211].

Hrabia, udając się do biblioteki, ubiera specjalną szatę. Jego dłonie są przezroczyste jak alabaster, bo zawsze pozostaje w murach zamku. Nie musi nawet czytać przebywając w bibliotece, wystarczy mu wchłaniać jej atmosferę oraz oddawać się melancholii i przygnębieniu. Biblioteka i książki są ściśle związane z jego istotą. Imię hrabiego Groan – Sepulchrave – składa się z członów oznaczających „grób” i „szaleć za czymś”, a nazwisko rodowe Groan oznacza „jęk”.

W powieści tej nazwiska i imiona wskazują na pewne cechy charakteru postaci, na jej wygląd zewnętrzny czy zawód. Tego typu znaczące nazwiska pojawiają się zazwyczaj w utworach komediowych, lecz powieść Peake’a, pomimo humoru i groteskowego przerysowania, nie jest lekką i wesołą lekturą. Postaci w powieści, choć nieodparcie śmieszne ze względu na przerysowania charakterologiczne, mają w sobie na ogół jakiś rys głęboko ludzki, czasem tragiczny.

Biblioteka może stanowić przeszkodę w realizacji założonego celu, może stać się więzieniem. Mur zbudowany z książek nie pozwala dojrzeć „prawdziwej rzeczywistości”. Gdzieś za oknami biblioteki pulsuje autentyczne życie, lecz jego odgłosy do niej nie przenikają. W tej sytuacji naturalnym gestem okazuje się ucieczka, wyprawa w świat, pomiędzy ludzi, którym książki nie są potrzebne ani do normalnej egzystencji, ani do osiągnięcia szczęścia [8, s. 33].

Biblioteka nie jest dla hrabiego miejscem pracy, lecz miejscem wypoczynku, marzeń, odosobnienia, ucieczki oraz poszukiwania spokoju. Jest dla niego dobrowolnym więzieniem. Nie potrafi on już dostrzec rzeczywistości poza nią. Ucieczka z niej nie przychodzi mu nawet do głowy. Po podpaleniu biblioteki przez służącego – Sepulchrave traci resztki zdrowego rozsądku: „W miarę upływu tygodni było mu coraz trudniej nie dopuszczać myśli o okropności owej nocy. [...] Nie próbował uratować ani jednego tomu z półek, bowiem nawet wówczas, gdy płomienie skakały dokoła, wiedział, że każde zdanie, które uniknie ognia, stanie się nieczytelne i gorzkie jak żółć, że będzie mu urągać bez końca. Lepiej było mieć w sercu ziejącą dziurę, zupełnie pustą, niż by drwiła zeń pojedyncza księga” [4, s. 337-338].

Strata biblioteki jest dla Hrabiego druzgocącym ciosem, zaczyna cierpieć katusze. Pograża się w apatii i melancholii, jest niemal postacią nie z tego świata. Kocha swoje książki nie tylko dla dotyku i ich czytania, ale też dla samej jakości druku i papieru. Nie ma już miejsca, gdzie może spokojnie rozmyślać. Pustka ogarnia jego życie. Podpalenie biblioteki przez służącego jest przyczyną szaleństwa i samobójczej śmierci hrabiego: „Narkotyki były bezsilne, bowiem gdy po olbrzymiej dawce pograżał się w szarej drzemce, wypełniały ją kształty prześladowające go po przebudzeniu. [...] Bywały chwile, gdy bezczęścił kruszącą się i żalobną maskę twarzy uśmiechem okropniejszym niż najciemniejsze rysy bólu” [4, s. 340].

Hrabia zaczyna cierpieć na bezsenność, nawet leki mu nie pomagają. Jego zwykła melancholia z dnia na dzień przemienia się w coś bardziej złowieszczonego. Na jego twarzy pojawia się uśmiech szaleńca. W końcu popełnia samobójstwo, czując, że nie ma dla niego życia po pożarze biblioteki.

*Złodziejka książek*² to powieść obyczajowa dla młodzieży. Jej akcja rozgrywa się podczas II wojny światowej i porusza temat hitleryzmu oraz holocaustu. Wszystko to ukazane jest z perspektywy Śmierci, która jest narratorem powieści, a więc powieść napisana jest w sposób niespotykany i bardzo odmienny od wielu opowieści wojennych.

Tytułową bohaterką jest dziesięcioletnia Liesel, która zostaje zostawiona przez swoją matkę w ubogiej, lecz troskliwej rodzinie zastępczej, Rosy i Hansa Hubermannów. Dziewczynka potrafi odnaleźć radość i ukojenie jedynie w książkach, które kradnie. Jest bibliolapem. Bibliolap to określenie złodzieja książek, który kradzież usprawiedliwia postawami szczególnego ich miłośnictwa [5, s. 35]: „Szła ze spuszczoneymi oczami, a w środku, z każdym krokiem, szarpały ją nerwy. [...] Co za radość, być niezauważalnym! Wydawało się, że książka ostygła na tyle, by dało się ją wepchnąć pod mundurek. Na początku Liesel czuła na piersi miłe ciepło. Ale gdy szła dalej, książka znów zaczęła parzyć. [...] Była już w połowie Himmelstrasse, kiedy Liesel dłużej nie wytrzymała. Pochyliła się i wyciągnęła dymiącą książkę, przerzucając ją z ręki do ręki” [9, s. 99].

Liesel jest bibliomanką. Ma obsesję kolekcjonowania książek. Kradzież książki z pożaru rozpoczyna jej przygodę. Choć okładka dymi, a potem parzy ją, dziewczynka mimo wszystko jest zdeterminowana, aby ją zdobyć. Uważa, że książki przetrwały w zgliszczach specjalnie dla niej, czekają na nią i kuszą, aby je ukradła. Książka, a tym bardziej cała biblioteka może być warunkiem trwania kultury, więc aby ją zmienić naziści palą książki o treściach niezgodnych z nową ideologią: „Jeśli już mowa

² *Złodziejkę książek* napisał Markus Zusak. Jest to powieść w języku angielskim wydana w 2005 r. w Australii, w Polsce opublikowana w 2008 r. nakładem Naszej Księgarni. Została zekranizowana w 2013 r.

o złodziejstwie Liesel, to nie kradła książek dla zabawy, a tylko wtedy, kiedy czuła, że było to konieczne. Na razie jej wystarczyły. Czytała głośno słowa powoli odwracając szeleszczące stronicę” [9, s. 231].

Kolejne kradzieże są dla Liesel niezbędne. Czuje, że musi zdobywać ciągle coś nowego do czytania. Jej powiększająca się kolekcja bardzo ją cieszy, a pragnienie posiadania nowych książek jest nie do powstrzymania: „Już lepiej było ją ukraść. Kradzież ta mogła być, w pewnym – chorym – sensie tego słowa, uznana za zasługę. [...] Liesel z najwyższym spokojem podeszła do biurka i wzięła książkę, po czym zabrała się do wychodzenia. [...] Tego wieczora Liesel Meminger została pasowana na prawdziwą złodziejkę książek” [9, s. 268-269].

Liesel woli kraść książki, niż przyjmować je jako prezenty. Adrenalina, która pojawia się podczas kradzieży sprawia, że dziewczynka ciągle chce zdobywać więcej i więcej książek. Jej przyjaciel Rudy nadaje jej zaszczytne miano Złodziejki książek, które poczytuje ona sobie za wielki honor. Nie czuje żadnych wyrzutów sumienia. Dla książki, której zapagnie, gotowa jest na wszystko.

Bibliomani w analizowanych powieściach jawią się jako negatywne postaci, ponieważ dopuszczają się czynów niezgodnych z prawem czy wbrew moralności, jak Liesel w *Złodziejce książek*, oraz cierpią na zaburzenia psychiczne, jak hrabia Groan w *Tytusie Groanie*. Kiedyś byli oni bibliofilami, jednak ich pasja przerodziła się w namiętność, obsesją stało się kolekcjonowanie książek rzadkich, cennych lub efektownych. Istnieje więc ogromna różnica między bibliofilem a bibliomanem. Bibliofil ukazany jest w pozytywnym świetle, natomiast biblioman jawi się jako negatywna postać.

Antykwariusze

Osoba i zawód antykwariusza opisany jest w takich powieściach, jak: *Trzynasta opowieść* oraz *Antykwariusz*. Często poruszonym zagadnieniem jest wygląd antykwariusza, czynności i prace wykonywane przez niego w antykwariacie oraz kwestia zarobków w tym zawodzie.

*Trzynasta opowieść*³ to powieść sensacyjna dla dorosłych. Stylistycznie nawiązuje do romantycznej powieści grozy. Główna bohaterka – Margaret Lea mieszka w pokoju nad antykwariatem. Co więcej, ona w tym antykwariacie pracuje razem z ojcem.

Klienci za bardzo im się nie naprzykrzają, więc oboje mają czas na czytanie. Gdy antykwariuszka kończy czytać książkę, po prostu ubiera kapcie i w środku nocy schodzi do antykwariatu po następną. O takim rozwiązaniu marzy chyba każdy miłośnik książek. Margaret rozmyśla nad

³ *Trzynastą opowieść* napisała Diane Setterfield. Jest to powieść w języku angielskim wydana w 2006 r. w Wielkiej Brytanii, w Polsce opublikowana także w 2006 r. nakładem Wydawnictwa Amber.

stroną finansową zawodu antykwariusza: „Widzicie, jeśli chodzi o stronę finansową, antykwariat to tylko działalność uboczna. [...] Zarabiamy na życie może sześcioma transakcjami dotyczącymi rzadkich druków rocznie. [...] W opinii dyrektora naszego banku to zbytek, na który ojciec może sobie pozwolić dzięki swoim sukcesom” [7, s. 17].

Zawód antykwariusza jest zajęciem mało dochodowym. Działalność antykwaryczna niemal nie przynosi zysków. Prowadzenie antykwariatu umożliwiają jedynie uboczne transakcje starymi, poszukiwanymi drukami. Jednakże jego właściciele uważają go za serce wszystkiego, miejsce, gdzie mogą dbać o książki i spokojnie czytać.

Jest to azyl dla książek, bezpieczna przystań dla wszystkich tomów, które kiedyś z taką miłością pisano, a których teraz najwyraźniej nikt już nie chce. Zwłaszcza dla Margaret antykwariat jest szczególnym miejscem: „W przerwach w czytaniu pomagałam ojcu w pracy. W wieku dziewięciu lat wolno mi było pakować książki w brunatny papier i adresować do naszych zamiejscowych klientów. [...] Kiedy miałam dwanaście lat, ojciec zlecił mi odszukiwanie zagubionych książek. [...] Jako nastolatka pomagałam ojcu tak sprawnie, że w spokojne popołudnia nie mieliśmy właściwie nic do roboty” [7, s. 19].

Dla Margaret antykwariat jest jednocześnie domem i miejscem pracy. Jest dla niej lepszą szkołą niż jakakolwiek inna, a później jej własnym uniwersytetem. Jest całym jej życiem. Margaret jest stopniowo wtajemniczana przez ojca w czynności i zadania antykwariusza.

Już w wieku dziesięciu lat zaczęła zbierać niezbędne doświadczenie fachowe. Sprząta antykwariat, pakuje, odnajduje i układa kolejne dzieła. Poznaje i dotyka każde z nich. Szybko się uczy i jest zręczną antykwariuszką kochającą swoje zajęcie. Margaret pochłania książki. Są one dla niej symbolem niemych nauczycieli: „Moim zadaniem nie jest sprzedaż książek – robi to ojciec – ale ich dogłębne oglądanie. [...] Moje podopieczne, choć nie na tyle stare, by były cenne ze względu na swój wiek, i nie dość ważne, by ich poszukiwali zbieracze, są mi drogie, nawet jeśli są równie nudne w środku, jak na zewnątrz. Niezależnie od tego, jak banalna jest ich zawartość, zawsze jest w nich coś, co mnie porusza.” [7, s. 21].

Margaret jest antykwariuszką, która traktuje książki jak swoje podopieczne. Odkurza je, dokonuje napraw i utrzymuje w porządku. Nie chce, aby były martwe, stara się więc z każdą z nich wejść w bezpośredni kontakt. Sądzi, że czytanie sprawia, iż pisarz, nawet już nieżyjący, w pewien sposób wraca do życia. Bohaterka uważa, że poprzez czytanie uobecniają się umarli oraz minieni.

Dla niej zbiór starych tomów zawiera pewnego rodzaju duszę pisarza zaklętą sprzed lat. Starodrukowi zawdzięcza nie tylko swoją wiedzę, ale szuka w nich mądrości, rady i wzruszeń. Książki symbolizują tu pomniki zanikłych umysłów oraz są grobami myśli ich autorów.

*Antykwariusz*⁴ to powieść kryminalna dla dorosłych. Jej intryga zaskakuje niczym barcelońskie zaułki tak żywo przedstawione w powieści. Akcja rozgrywa się głównie w środowisku barcelońskich antykwaryuszy. Autor łączy teraźniejszość z wydarzeniami z XV w., dodając do tego liczne opisy architektury stolicy Hiszpanii. Tytułowym antykwariuszem jest Artur, którego wygląd zewnętrzny harmonizuje z rodzajem wykonywanej przez niego pracy: „Leciwy mężczyzna szperał wśród stosu piętrzących się na biurku książek. [...] Szczupły, średniego wzrostu, ubrany w skromny granatowy garnitur – miał smukłą sylwetkę przydającą mu eteryczności. [...] Żywe i bystre spojrzenie świadczyło o nadzwyczajnej zdolności koncentracji, typowej dla człowieka kochającego swoje zajęcie i tak bardzo pochłoniętego tym, co robił, że cierpiał, gdy cokolwiek go rozpraszało i odrywało od pracy” [6, s. 11-12].

Artur to sześćdziesięcioletni mężczyzna. Jego zręczności dowodzi ostrożność, z jaką dotyka cennych przedmiotów. Antykwariusz nosi okulary, co na ogół świadczy o częstym czytaniu i wyteżaniu wzroku. Postać ta nie jest jednak jednoznacznie pozytywna, co wynika z wypowiedzi policjanta po śmierci Artura: „Artur nie mógłby zachować takiego majątku, gdyby na jego koncie wykryto jakieś nieprawidłowości. [...] Podobno istniało aż pięć spółek związanych z Arturem, przeznaczonych do prania brudnych pieniędzy, ale nie ma na to dowodu. Ani jednego. Tylko olbrzymi majątek... nieznanego pochodzenia” [6, s. 177].

Artur nie jest uczciwym antykwariuszem. Majątku dorabia się na nielegalnych transakcjach antykwarycznych, które dobrze ukrywa. Jego spryt pozwala mu na cieszenie się pięknymi i trudno dostępnymi przedmiotami. Zdobywając majątek, jest nastawiony na cel, droga do niego jest nieistotna. Postać tego antykwariusza jest trudna w ocenie, gdyż choć jest on nieuczciwy, to jednak cieszy się ogólnym uznaniem. Jego adoptowany syn Enrique myśli o nim w ten sposób: „Był prawdziwym miłośnikiem starych książek. [...] Prawdziwą rozkosz sprawiała mu lektura, badanie, poszerzanie wiedzy. Cieszyło go poznawanie prawdy” [6, s. 397].

Antykwariusz jest także bibliofilem, posiada wielki, cenny księgozbiór z bogatą kolekcją białych kruków. Majątek nie jest dla niego ważny, cieszy go badanie książek i zdobywanie wiedzy.

Antykwariusze są ukazani w powieściach bardzo różnorodnie. W *Trzynastej opowieści* Margaret to antykwariuszka nienaganna, nieskazitelna, prawdziwy wzór do naśladowania. Inaczej jest w powieści *Antykwariusz*, gdzie Artur opisany jest jako nieuczciwy, lecz pełen pasji miłośnik książek. Choć sprawia wrażenie samotnika, okazuje się zapamiętałym czytelnikiem pełnym wiary w magię książki.

⁴ *Antykwariusza* napisał Julian Sanchez. Jest to powieść w języku hiszpańskim wydana w 2009 r. w Hiszpanii, w Polsce opublikowana w 2010 r. nakładem Świata Książki.

Antykwariusz w powieści współczesnej zajmuje się gromadzeniem wiedzy, potrafi dostrzec prawdziwą wartość przedmiotu, widzi jego głębię i treść, kupuje używane książki, wiedząc jaką w sobie niosą wartość. Studiuje biografię autora, jego osiągnięcia, postawę i zamiary, by potem dać go za przykład innym lub skazać na zapomnienie w mrocznym kącie na zakurzonej półce.

Bibliotekarze

Osoba oraz zawód bibliotekarza opisany jest w powieści *Błękitna sukienka* oraz *Lirael, córka Clayrów*.

Błękitna sukienka to powieść sensacyjna dla dorosłych.⁵ Rozgrywa się w tle małomiasteczkowej atmosfery francuskiej prowincji. Przeplata się tutaj historia dwóch kobiet – kalwinki walczącej o swoje marzenia i swoją niezależność oraz spokrewnionej z nią, żyjącej kilkaset lat później Amerykanki Elli Turner. Ella poznaje w Lisle bibliotekarza Jeana-Paula, który pomaga jej w odkrywaniu przeszłości jej przodków. W rozmowie z nim Ella poznaje jego losy:

„– Pańska znajomość angielskiego jest godna podziwu. Gdzie pan się go nauczył?

– Przez dwa lata mieszkałem w Nowym Jorku. Studiowałem bibliotekoznawstwo na Columbii.

Spoglądał na mnie z uśmiechem, który zaobserwowałam u niego pierwszego dnia w bibliotece, protekcjonalnym i nieodgadnionym” [1, s. 44].

Jean-Paul ukończył bibliotekoznawstwo na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku. Jest to kierunek prowadzony na rzeczywistym uniwersytecie. Bibliotekarz specjalizuje się w starym piśmiennictwie. Pracuje w prowincjonalnym miasteczku w Lisle, choć wcześniej był bibliotekarzem w dużym mieście – w Nimes. Jego powrót do rodzinnego miasta ukazuje jak bardzo jest z nim związany. Dla bohaterki bibliotekarz ten determinuje wizerunek biblioteki, jest pewnego rodzaju „człowiekiem-instytucją”.

Jest również bibliotekarzem z wyboru. Praca w miejskiej bibliotece w pełni zaspokaja jego oczekiwania i ambicje. Nie wygląda jednak jak stereotypowy bibliotekarz – czarne dzinsy i blezer, łososiowa koszulka z bawełny, opalenizna oraz protekcjonalny i nieodgadniony uśmiech kojarzą się Elli raczej z gangsterem. Wyraz twarzy ukrywa jednak jego prawdziwe myśli. Jean-Paul jest sarkastyczny w relacjach z innymi, a nawet gdy opowiada o sobie: „Powinam się domyślić, że Jean-Paul nie pozwoli mi wziąć sprawy w swoje ręce. Był zbyt wścibski, by zachować dystans, zbyt gorliwie pragnął potwierdzenia własnych teorii. [...] Zawsze miał też w zanadru gotowy wykład” [1, s. 86].

⁵ *Błękitną sukienkę* napisała Tracy Chevalier. Jest to powieść w języku angielskim wydana w 1997 r. w Wielkiej Brytanii, w Polsce opublikowana w 2005 r. nakładem Wydawnictwa Prószyński i S-ka.

Jean-Paul jest bibliotekarzem erudytą przedstawionym pozytywnie. Erudycja w zakresie prac bibliotekarskich, poparta umiejętnością poszukiwań naukowych, a także sama pasja poszukiwawcza bohatera jest mocno podkreślona w powieści. Jego głęboka wiedza i sprawność zawodowa służą nie tylko jemu samemu, lecz także czytelnikom biblioteki. Bibliotekarz jest żądny wiedzy, ale też wiedzę posiada. Jest bibliotekarzem, który wie o bibliotece wszystko albo wiele – profesjonalistą, spoglądającym na użytkowników ponad ich głowami, posadowionym na cokole wiedzy i tradycji zbudowanej przez pokolenia poprzedników [2, s. 393-394]: „Jean-Paul zapalił lampę, oświetlając schludny pokój wypełniony książkami. [...] Jean-Paul miał mnóstwo pozycji z dziedziny historii Francji, liczne powieści oraz kilka tytułów angielskich: Johna Updike’a, Virginii Woolf, Edgara Allana Poe. Osobliwa mieszanka” [1, s. 150-152].

Biblioteka Jeana-Paula zajmuje cały pokój. Nawet na stolikach nocnych jest pełno książek. Zbiór tworzą pozycje z zakresu historii Francji, a także liczne powieści, w tym także te angielskie – Updike’a, Woolf i Poego. Świadczy to o szerokich zainteresowaniach czytelnicznych bibliotekarza. Książki nie są uporządkowane w żaden sposób – ani tematycznie, ani alfabetycznie. Jean Paul oddziela pracę od życia prywatnego.

*Lirael, córka Clayrów*⁶ to powieść fantasy dla młodzieży. Tytułowa bohaterka to młoda Clayra, czyli kobieta wywodząca się z znakomitego, magicznego rodu jasnowidzów. Na skutek wielu zbiegów okoliczności Lirael dostaje pracę w bibliotece, gdzie może zwiedzać wiele różnych zakazanych dla innych części biblioteki. Daje jej to poczucie prawdziwego spełnienia: „– Nadajesz się i możesz zaczynać od razu. Zastępczyni Ness powie ci, co masz robić. Lirael wyszła oszołomiona szczęściem. Przebyła próbę. Została przyjęta. Będzie bibliotekarką” [3, s. 62-64].

Lirael dostaje pracę w bibliotece, bo jest cicha i tajemnicza. Jej przełożona uważa, że właśnie takie osoby nadają się najlepiej na stanowiska bibliotekarzy. Dziewczyna jest pełna nadziei na lepsze życie: „Miała przeobrazić lektury obowiązkowe początkującej bibliotekarki: Zasady bibliotekarstwa, Podstawy bibliografii i Wielką Żółtą Księgę: Proste zaklęcia dla Trzecich Asystentów. Opanowanie tych tomów zabrało jej raptem miesiąc. „Pożyczała” więc potajemnie wszystkie książki, na jakie się natknęła, jak na przykład Czarną Księgę Bibliomancji” [3, s. 70-72].

Lirael czyta lektury dla początkującej bibliotekarki, ale także zakazane dla niej książki. Są to tytuły fantastyczne, nie istniejące. Musi się wiele nauczyć, aby zdobyć wymagane kwalifikacje. Bibliotekarka ukazana jest w akcji, gdy czyta i wypożycza. Do jej zadań należy układanie książek

⁶ *Lirael, córkę Clayrów* napisał Garth Nix. Jest to powieść w języku angielskim wydana w 2001 r. w Australii, w Polsce opublikowana w 2004 r. nakładem Wydawnictwa Literackiego.

w czytelní, uzupełnianie zapisów w rejestrach, a tak¿e opracowywanie jednostek biblioteczných. Jest przeje¿ta swoimi funkcjami oraz wykonywan¹ prac¹: „Nierzadko zdarzało siê przecie¿, ¿e bibliotekarze oddawali ¿ycie, prowadz¹c niebezpieczne badania, z przepracowania lub walcz¹c z nieznanymi niebezpieczeñstwami odkrytymi w zbiorach Biblioteki. Lirael uznała, ¿e zasada samopo¿wiêcenia stosuje siê szczególnie do niej. [...] W ci¹gu ostatnich lat poznała wiele sekretów i niebezpieczeñstw, jakie kryj¹ w sobie Stare Poziomy” [3, s. 81-82].

Lirael jest bibliotekark¹ bohaterk¹. Posiada du¿y hart ducha, zdobywa podziw i szacunek swojego ¿rodowiska. Podejmuje siê wa¿nych i niebezpiecznych zadañ. Jest tak¿e bibliotekark¹ z zamiłowania. Uznanie dla zawodu, osi¹gniêć i instytucji upowszechniaj¹cej ksi¹¿kê odgrywa tu wielk¹ rolê. Praca jest dla Lirael przyjemnoœci¹. Czêsto, chocia¿ nie nale¿y to do jej obowi¹zków zawodowych, przychodzi do biblioteki i próbuje odkryć jej sekrety. Jej sylwetka jest nakreœlona bardzo korzystnie.

W powieœci *Błękitna sukienka* oraz *Lirael, córka Clayrów* bibliotekarze s¹ postaciami pozytywnymi. Charakteryzuje ich wielka erudycja albo s¹ bardzo zaangażowani w sw¹ pracê. Wypowiadaj¹ siê z miłosci¹ o swoim zawodzie lub ich zawód jest przez innych oceniany pozytywnie. Działaj¹c, daj¹ siê poznać jako aktywni, twórczy i oddani bibliotekarze.

Podsumowanie

Bibliomani (bibliomaniacy) obsesyjnie kolekcjonuj¹ ksi¹¿ki rzadkie, efektowne lub cenne. Antykwariusze w powieœci współczesnej zajmuj¹ siê gromadzeniem wiedzy, potrafi¹ dostrzec prawdziw¹ wartoœć przedmiotu, widz¹ jego głêbiê i treœć. Bibliotekarzy mo¿na scharakteryzowaç pod wzglêdem ich wartoœci etycznych: uczciwy lub nieuczciwy; poziomu umysłowego: zaniedbany intelektualnie lub te¿ spragniony wiedzy oraz aktualnego nastroju: gdy s¹ niespokojni czy rozkojarzeni.

Wyodrêbnienie w powieœciach motywu bibliomanów, antykwariuszy i bibliotekarzy pozwala ukazaç ró¿nice w ich cechach charakteru, wiedzy, wykształceniu, zaangażowaniu w wykonywan¹ pracê, wygl¹dzie fizycznym oraz przywi¹zaniu do ksi¹¿ki. Zajmuje ona w ich ¿yciu wa¿ne miejsce jako wytwór kultury, b¹d¹cy swego rodzaju dowodem nobilitacji społecznej.

W œwietle powy¿szej analizy wybranych powieœci nasuwaj¹ siê wnioski do dalszych badañ naukowych tej problematyki. Brakuje wiêc miêdzynarodowych, całoœciowych badañ. Tylko takie badania mogłyby wychwyciç wêdrówkê pewnych motywów pomiêdzy literaturami ró¿nych narodów oraz specyfikê sytuacji bibliotek krajach i w poszczególnych epokach. Powieœci mog¹ równie¿ przynieœć peñniejsze i wszechstronniejsze mo¿liwoœci interpretacyjne motywu miłośników ksi¹¿ki, ni¿ w przypadku opierania siê wył¹cznie na Źródłach tradycyjnych i tekstach naukowych.

Artykuł sygnalizuje możliwości badawcze kryjące się w powieściach współczesnych, które są przydatne dla wzbogacenia wiedzy o książce.

W obecnym kształcie mój artykuł nie jest ukończony i to nie dlatego, że wciąż kompletuję do niego materiały, ale przede wszystkim z tego względu, że proces gromadzenia źródeł nigdy nie będzie zakończony. Dlatego też tekst należy stale uzupełniać o nowo odkryte cytaty, przez co oczywistym jest, iż ma on charakter otwarty i nie może być traktowany jako zwięźczenie procesu badawczego, lecz raczej jako proces będący w trakcie powstawania.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] Chevalier T.: *Błękitna sukienka*. Przeł. M. Gawlik-Małkowska. Warszawa 2005. ISBN 83-7469-048-8.
- [2] Kruszewski T.: *Przestrzenie biblioteki. O symbolicznej, fizycznej i społecznej obecności instytucji*. Toruń 2012. ISBN 978-83-231-2944-8.
- [3] Nix G.: *Lirael, córka Clayrów*. Przeł. R. Śmietana. Kraków 2004. ISBN 83-08-03616-3.
- [4] Peake M.: *Tytus Groan*. Przeł. J. Piątkowska. Kraków 1982. ISBN 83-08-00510-1.
- [5] *Podręczny słownik bibliotekarza*. Oprac. G. Czapnik, Z. Gruszka, H. Tadeusiewicz. Warszawa 2011. ISBN 978-83-61464-39-6.
- [6] Sanchez J.: *Antykwariusz*. Przeł. T. Tomczyńska. Warszawa 2010. ISBN 978-83-247-1876-4.
- [7] Setterfield D.: *Trzynasta opowieść*. Przeł. B. Przybyłowska. Warszawa 2006. ISBN 83-241-2646-5.
- [8] Tomkowski J.: *Zamieszkać w bibliotece*. Ossa 2004. ISBN 83-010002-2-X.
- [9] Zusak M.: *Złodziejka książek*. Przeł. H. Baltyn. Warszawa 2008. ISBN 978-83-10-11358-0.

Ewelina Palian-Kobiela

Department of Library Science
Institute of Library and Information Science
University of Silesia in Katowice
e-mail: epalian-kobiela@us.edu.pl

BOOK LOVERS IN SELECTED CONTEMPORARY NOVELS**ABSTRACT:**

Bibliomaniacs, second-hand booksellers and librarians as fans of the book. This article aims to analyse and interpret the theme of book lovers appearing in selected contemporary novels. The main research methods used in this article are the comparative method and the method of exemplification, and the research technique is a critical analysis of the text. The identification of bibliomaniacs, antique book dealers and librarians allows showing differences in their character traits, knowledge, education, commitment, physical appearance and attachment to the book. The article indicates research opportunities hidden in contemporary novels that are useful to enrich the knowledge of the book.

KEYWORDS:

Second-hand bookseller. Bibliomaniac. Librarian. Book lover. Literature theme. Contemporary novel.